

До історії стародавнього виробництва

І.С. Радомський, О.О. Якубенко

КАМ'ЯНИЙ ІНВЕНТАР ПОСЕЛЕННЯ ОЗАРИНЦІ

Розглянуто кам'яні матеріали трипільської пам'ятки етапу В/І Озаринці на Середньому Дністрі та визначено технологічні особливості обробки каменю.

Ключові слова: Середній Дністер, Трипілля, кам'яний інвентар, технологічна направленість.

Вивчення трипільських пам'яток Середнього Подністров'я бере свій початок від кінця ХІХ ст. За цей час було виявлено велику кількість матеріалів, зокрема, численні колекції крем'яних виробів. Однак, основну увагу дослідники зосереджували на вивченні кераміки, різноманіття форм та орнаменталізації якої яскраво відображає мозаїку розселення локальних етнічних груп первісної людності. Часто це призводило до того, що роль крем'яного інвентаря, як джерела для етнокультурних реконструкцій, не виправдалася. Незважаючи на значний обсяг цієї категорії матеріалів, добутий за тривалий час досліджень, основні колекції залишаються неопрацьованими і не залучаються до наукового обігу. Це, у свою чергу, стоїть на заваді побудові наукового узагальнення про розвиток трипільсько-кукутенської спільності на середньому її етапі.

Однією з таких пам'яток є поселення Озаринці (уроч. Попів Город), що розташоване біля с. Озаринці Могилів-Подільського р-ну Вінницької обл. Пам'ятка займає територію невисокого плато на лівому березі р. Немія (ліва притока р. Дністер). Відкрите в 1919 р. геологом О.О. Кривицьким, поселення було повторно обстежено в 1927 р. М.Я. Рудинським. Під час розвідок дослідник виявив в урочищі матеріали «культури мальованої кераміки». Місцева школа передала вченому значну колекцію випадкових знахідок з околиць села. У 1929 р. дослідник провів стаціонарні дослідження на поселенні (Рудинський 1930, с. 235—236). Подальші обстеження місцезна-

ходження, що проводила Т.С. Пассек, не дали результатів (Пассек 1961, с. 34).

Після досліджень на Дністрі М.Я. Рудинський, на основі типологічних ознак кам'яних матеріалів, виділив знаряддя типу кампініє («кампінієнська індустрія»), які характеризувалися макролітизмом техніки виготовлення. До пам'яток, що мають знаряддя типу кампініє, М.Я. Рудинський зарахував Озаринці, Стару Ушицю тощо (Рудинський 1961, с. 175—176). На макролітичні знаряддя звернув увагу і Є.Ю. Кричевський. Так само, як М.Я. Рудинський, він зараховував ці вироби до неолітичного часу й зазначив, що ці знахідки було виявлено у тотожних топографічних умовах, що й трипільські поселення. Такий стан речей дослідник пояснював тим, що трипільська культура розвивалася на основі «кампінієнського періоду» (Кричевський 1940, с. 5—6).

У 1950 р. до обговорення приєдналася Т.С. Пассек. Розглядаючи матеріали поселення Поливанів-Яр, дослідниця припустила, що знаряддя, які виокремив М.Я. Рудинський, слід зараховувати не до неолітичного часу, а до трипільської культури (Пассек 1950, с. 53—54).

У 1979 р. Т.А. Попова, на основі аналізу матеріалів поселення Поливанів Яр, запропонувала поділ етапу В/І на три фази (Попова 1979, с. 70), і зіставила їх з кукутенськими фазами А1—4. Озаринці дослідниця долучила до перехідного часу між Трипіллям А та В/І (Попова 1979, с. 71). Через шість років ці дані було уточнено і, на основі керамічних комплексів та типів орнаменталізації (столовий посуд із заглибленим та канельованим орнаментом, іноді з дрібним штампом), поселення зарахували до початку В/І (Кукутені А1) (Колесников 1985, с. 52).

© І.С. РАДОМСЬКИЙ, О.О. ЯКУБЕНКО, 2016

Сировина та матеріали

Кам'яний інвентар у колекції, що знаходиться в Національному музеї історії України, на раховує 363 од., з них 319 — це крем'яні мате-

ріали. Серед артефактів із розкопок М.Я. Рудинського є такі, що позначені, очевидно самим дослідником, шифром «Кр» — знахідки О.О. Кривицького, які були передані місцевою школою. Деякі з них мають шифр «Попів го-

Таблиця. 1. Озаринці. Дослідження М.Я. Рудинського 1927 р.

ВІДХОДИ ВИРОБНИЦТВА	Відщепи	106 (72,1 % від відходів)			
		Вторинні		44	
		Первинні		2	
		Реберчасті			
		Авіважі		1	
		Сланцеві		59	
	Пластини	33(22,4 %)			
		Пластинки — 3			9,1 %
		Пластини — 15			45,5 %
		Макропластини — 15			45,5 %
	Нуклеуси та пренуклеуси	7 (4,8 %)			
		1-площ. — 2	конічні — 1 сплощені — 1	2	
		2-площ. — 1		1	
		Багатоплощинні — 1		1	
	Нуклеподібні ул. — 3		3		
Усього відходів виробництва		147 (45,8% від комплексу)			
ВИРОБИ З ВТОРИННОЮ ОБРОБКОЮ	Ретушовані відщепи		19	15,1%	
	Ретушовані пластини		33	31,5	
	Тронковані пластини		1	0,7	
	Різці	Кутові	На пластині — 2	2	1,4
	Скребки	На пластині — 21	Комбіновані — 1	29	19,9
			Реутилізовані — 4		
		На відщепі — 8			
	Скобелі			4	2,7
	Проколки/свердла	На пластині — 12	Комбіновані — 1	12	12,3
		На відщепі — 6	Двосторонні — 1		
	Вкладені серпів		Ретушовані — 9 Тронковані — 5 Без ретуші — 2 Реутилізовані — 4	20	13,7
	Вістря			4	2,7
Відбійник			1	0,7 %	
Усього крем'яних виробів із вторинною обробкою		131 (40,5% від комплексу)			
ШЛІФОВАНІ ТА РУБАЛЬНІ ЗНАРЯДЯ	Шліфовані крем'яні знаряддя та їх фрагменти		3		
	Сокира-тесло без пришліфовування крем'яна		1		
	Сокирка сланцева, вотивна		1		
	Заготовки до рубальних знарядь (зі сланцю)		3		
	Долотоподібні знаряддя (зі сланцю)		4		
	Теслоподібні знаряддя (зі сланцю)		14		
	Фрагменти шліфованих знарядь (зі сланцю та опоки)		9		
	Шліфовані кам'яні сокири зі слідами свердлення		6		
	Шліфовані кам'яні сокири		3		
	Усього шліфованих та рубальних знарядь		44 (13,7 % від комплексу)		
УСЬОГО В КОМПЛЕКСІ		321 (100 %)			

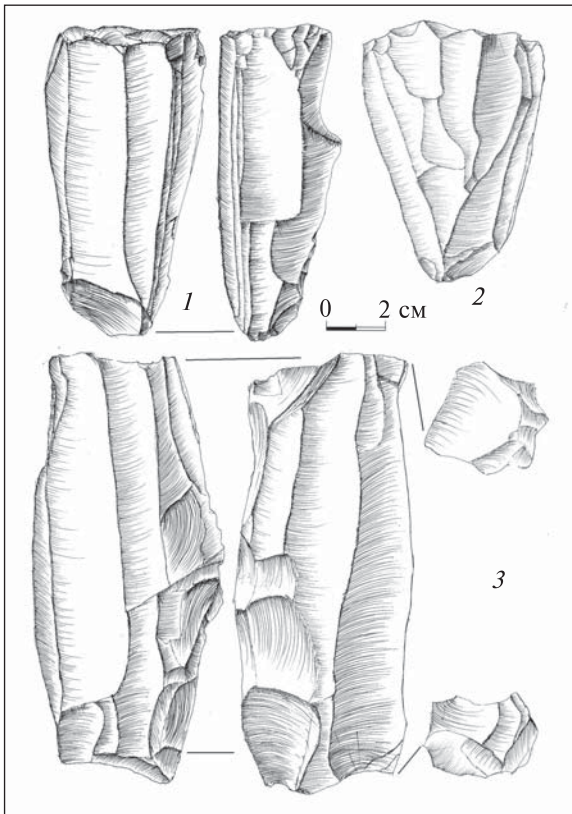

Рис. 1. Озаринці: 1–3 — нуклеуси

род» — місцезнаходження поселення, але решта — це знахідки, які отримано, наймовірніше, з інших пунктів. Більшість виробів сильно патиновані, наявна пластинка з притупленим краєм та кремій для оснащення вогнепальної зброї. Такі вироби у статистичну таблицю (табл. 1) не внесено, оскільки, на нашу думку, вони не належать до часу існування трипільської культури. На жаль, за даними М.Я. Рудинського складно визначити наявність багатшаровості на пам'ятці. Шліфовані вироби з елементами свердлення були виготовлені з твердих порід каменю. Ці артефакти враховано в статистичній таблиці, але їхня культурно-хронологічна атрибуція лишається сумнівною.

Для розщеплення каменю використовувалася, у першу чергу, місцева сировина — середньодністровський кремій, різний за якістю, кольором, кількістю включень, структурою та складом (Петрунь 2004, с. 204). Поселення розташоване в районі поширення верхньосенноманських відкладів, де спостерігається їхній повний розмив, що призводить до зсуву та виходу на поверхню інших відкладів (Сеньковський 1977, с. 48–49). Так, окрім сірого та світло-чорного (що різняться забарвленням та структурою) сенноманського кремію, трапляється туронський. Також, у колекції наявні 3 пластини, що виготовлені з т. зв. волинського смугастого кремію. Врахову-

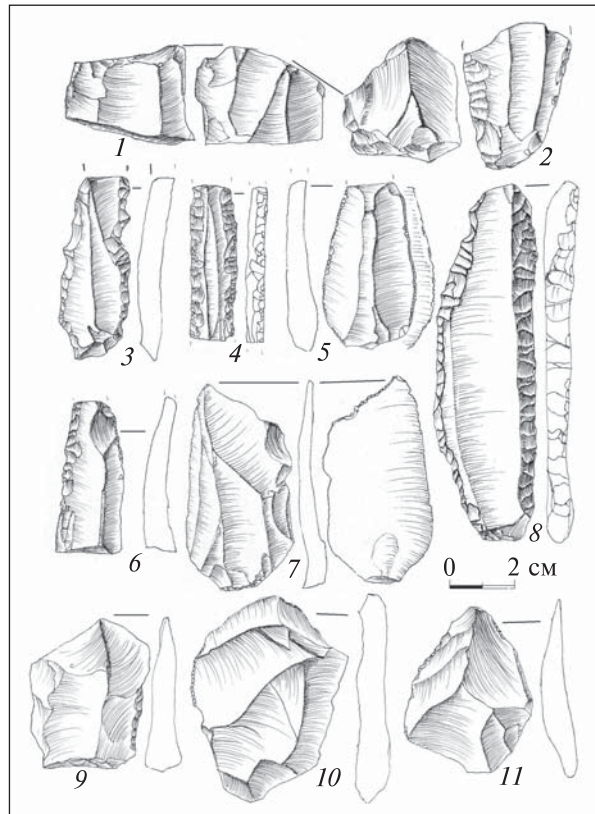

Рис. 2. Озаринці: 1 — авіаж; 2–8 — ретушовані пластини; 9–11 — ретушовані відщепи

ючи наведені особливості району, складно говорити про імпорт цієї сировини, хоча автори допускають таку можливість. Окрім кремію, у значній кількості використовувалася сланцева порода зеленого кольору, відслонення якої відомі майже по всьому басейну Дністра.

Загальна кількість виробів, що розглядаються у статті, становить 321 екз., з них — 222 екз. крем'яних артефактів.

Техніко-типологічні особливості крем'яного комплексу

Серед відходів виробництва найчисленнішу групу складають відщепи (47 екз.). Наявні фрагменти 33 пластин, серед яких три пластинки (ширина яких становить 0,7–1,2 см), 15 пластин та 15 макропластин (ширина — 1,2–2,0 см і понад 2,0 см). Площинки пластин поділяються на гладкі, фасетовані й точкові, з переважанням двох перших.

Нуклеуси представлені трьома цілими екземплярами та їхніми уламками (3 екз.). Нуклеуси призматичні одно- та двоплощинкові, орієнтовані на зняття правильних, ретельно обмежених середньошироких та широких (макро-) пластин. Розміри нуклеусів варіюють у межах від 8,0 см до 11 см у висоту. У процесі утиліза-

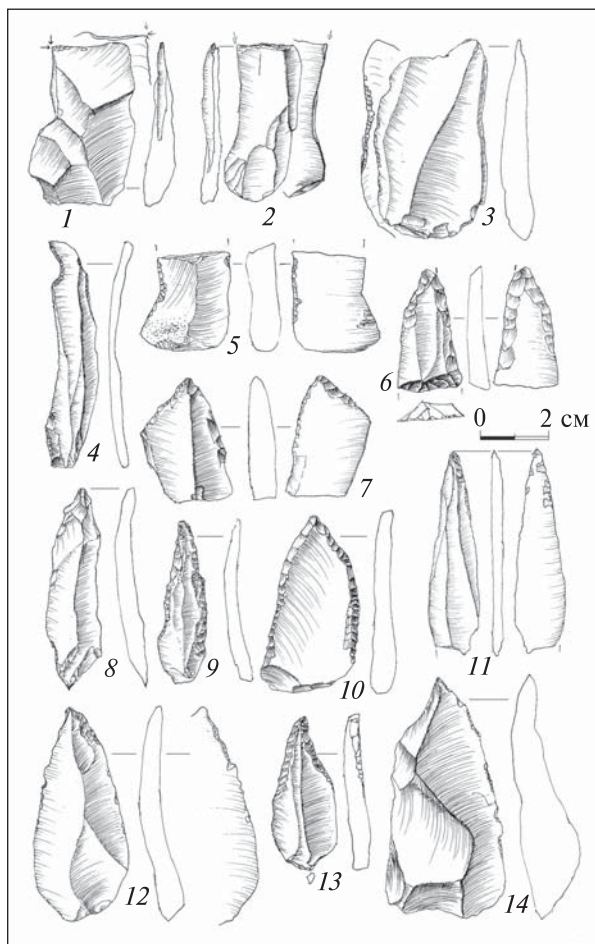

Рис. 3. Озаринці: 1–2 — різці; 3–5 — скребелі; 6–14 — проколки/свердла

ції нуклеуси набували сплюснених форм. Одноплощадкові ядрища поділяються на сплюснені та конічні. У першому випадку пластини було знято ручним відтискуванням (рис. 1, 1). Перед кожним наступним сколюванням заготовки знімалися карнизи. Площадка розташована під прямим кутом. Тильна сторона оброблена поперечними сколами. На конічному нуклеусі (рис. 1, 2) присутній негатив, можливо останній, однієї правильної пластинки, знятої відтисненням на останніх стадіях обробки. По-

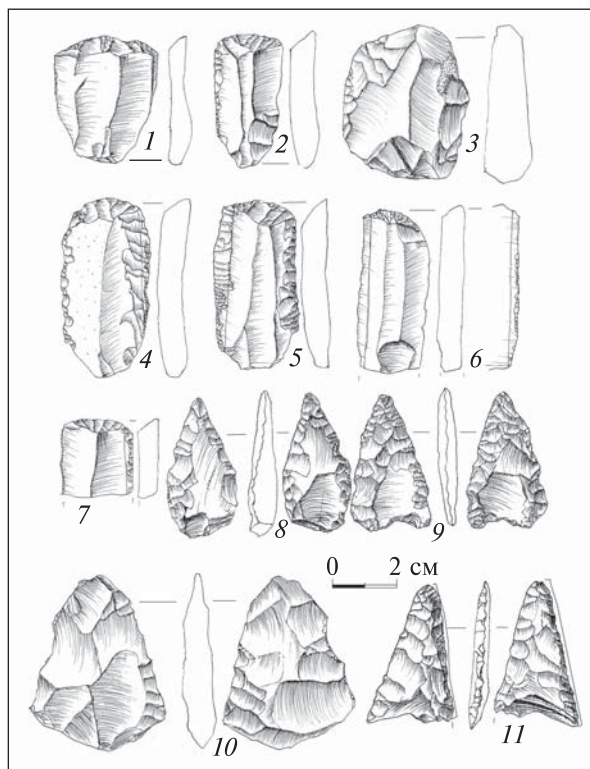

Рис. 4. Озаринці: 1–7 — скребки; 8–11 — заготовки та вістря

дальша утилізація цього нуклеусу відбувалася із застосуванням відбійника.

Привертає увагу двоплощадковий нуклеус (рис. 1, 3). Зважаючи на розміри та ширину негативів, заготовки з нього було отримано за допомогою посиленого відтискування. Оброблені декількома сколами, площадки розміщуються під прямим кутом відносно площини розщеплення. Перед кожним зняттям пластини, площадку обробляли дрібним фасетажем, вочевидь, для відтискувача. Первинно, це був одноплощадковий нуклеус, але, унаслідок залому при знятті останніх заготовок, створено другу площадку та знято дві широкі пластини. Подальша утилізація не мала сенсу, що пов'язано, мабуть, не з вадами сировини, а з

Таблиця. 2. Розподіл платівчастих знарядь за ознакою ширини

Ширина (см)	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0	2,1	2,2	2,3	2,4	2,5	2,6	2,7
Ретушовані пластини	1		1	1	1		2	2	5	6	1		1	4	1		
Різці													1				
Скребки							1		1	2	3		1	3	4	2	
Проколки / свердла				1	3		1		1	1	1	1		1	1		1
Скобелі			1								2	1					
Вкладені					4	1	2		5	3	1	1				1	1
Разом	1		2	2	8	1	6	2	12	12	8	3	3	8	6	3	2

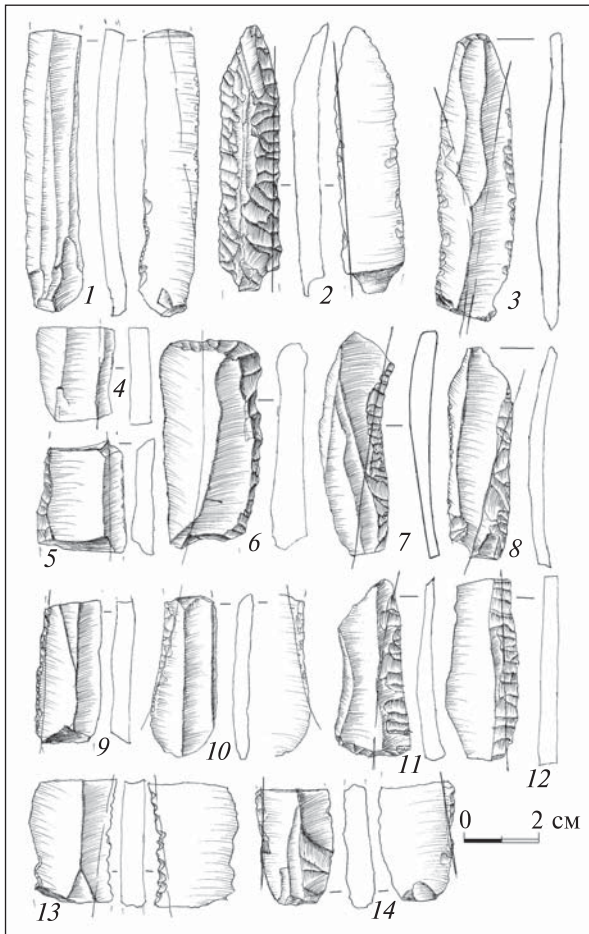

Рис. 5. Озаринці: 1–14 — вкладені серпів

технологічною направленістю, оскільки при подальшому знятті ширина та довжина заготовки мала б менші розміри. Сколювання відбувалося по колу, з урахуванням тильної, не робочої площини. До відходів виробництва зараховано скол підправки площадки (рис. 2, 1).

Знаряддя праці (окрім шліфованих виробів) представлені ретушованими пластинами та відщепами, різцями, скребками, вкладеннями до серпів, вістрями тощо (131 екз.). Найчисленнішу групу (33 екз.) становлять ретушовані пластини (рис. 2, 2–6). Робочий край

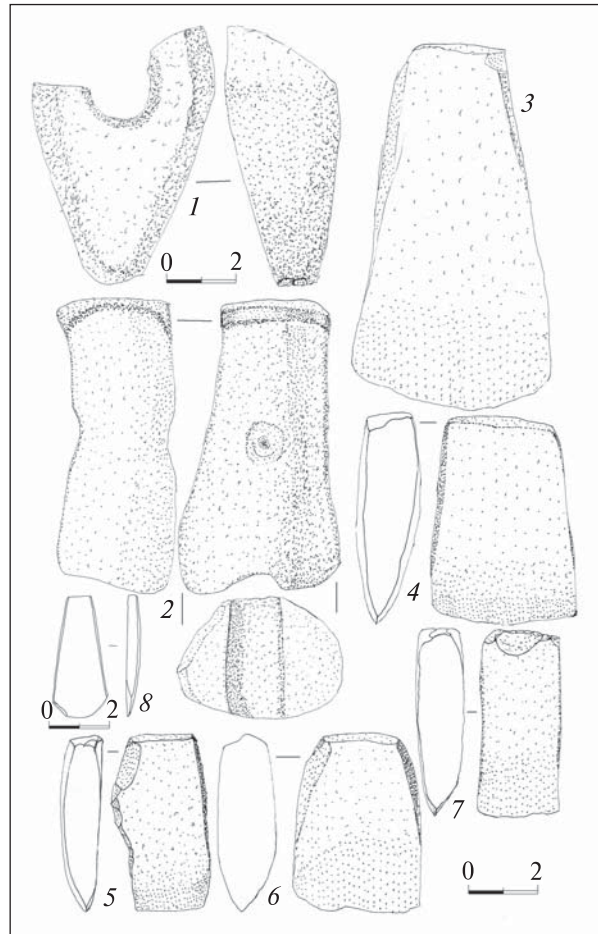

Рис. 6. Озаринці: 1–8 — шліфовані вироби

оформлено дрібною крайовою, притупляючою або пласкою ретушшю. Привертає увагу пластина із ретушшю по всій довжині виробу (рис. 2, 8). На одному з країв, під ретушшю, помітно вищерблення, що простежено і на деяких скребках. Найявна одна пластина з косо-тронкованим дистальним кінцем — можливо, заготовка до різця або до вкладення серпа (рис. 2, 7). Ретушованих відщепів дещо менше — 19 екз. Майже в усіх випадках використано крайову ретуш (рис. 2, 9–11). Серед цієї категорії виділяється група масивних виробів на безсистемних відщепках, ретушованих як зі спинки, так і з черевця.

Різці представлено двома бічними формами, що виготовлені на правильній поздовжній та біпоздовжній пластинах (рис. 3, 1–2). У незначній кількості наявні виготовлені на пластинах скобелі (4 екз.). Дрібною крайовою ретушшю було сформовано робочу виїмку (рис. 3, 3–5). Серед матеріалів наявні 18 екз. проколів/свердел, які виготовлені на відщепках і пластинах (рис. 3, 6–14) (без трасологічного аналізу неможливо встановити точну функціональну приналежність). Виконану на

2,8	2,9	3,0	3,1	3,2	3,3	3,4	3,5	3,6	3,7	3,8
1	1		1	1	2	1				
	1									
1		2		1						1
			1							
2	2	2	2	2	2	1				1

пластині, проколку зараховано до комбінованих знарядь — її проксимальна частина використовувалася як скребок (рис. 3, 6). Вирізняється і двостороння проколка/свердло (рис. 3, 8). Усі знаряддя оброблені стрімкою, напівстрімкою ретушшю, рідше — плоским фасетажем, що формував жальце виробу.

Категорія скребоків (9 екз.) представлена переважно кінцевими формами, що виготовлені на відщепках та пластинах, з переважанням останніх (рис. 4, 1—3). Чотири екземпляри — це виконані на пластинах, реутилізовані знаряддя, які спочатку використовувались як вкладені до серпів (рис. 4, 4—7).

Вістря та їхні заготовки (4 екз.) мають трикутну форму та оброблені за допомогою плоского ретушування. Ретуш іноді поширено на середину виробу. Загалом, такі вироби є характерними для початку етапу В/І (Коробкова 1987, с. 266). Заготовки представляють різні етапи виробництва. У першому випадку широкими сколами формувалися обриси знаряддя (рис. 4, 10). У двох інших — з протилежних сторін, на бічних гранях знарядь готувалася площадка, і послідовно знімалися сколи, що стоншували поверхню виробу (рис. 4, 8, 11). Наявність серед матеріалів заготовок до вістрей свідчить, що їх виготовлення відбувалося безпосередньо на поселенні.

У значній кількості (20 екз.) представлені вкладені серпів. Їх виокремлено за характерним люстром, що частково або повністю вкриває одну, рідше — дві сторони виробу. Цю категорію умовно поділено на дві групи: пластини з поліруванням, що вкриває один кут виробу (очевидно, такі вкладені використовувались у набірних серпах «каранівського типу») (Бибиков 1962, с. 4—8) (рис. 5, 3, 7), та пластини з люстром по всій довжині робочого леза (рис. 5, 2, 9, 12, 14). У випадку, коли робочий край не потребував додаткового загострення леза, вкладень використовувався без вторинної обробки. Цих знарядь найменше — 2 екз. (рис. 5, 1, 4). За допомогою притуплення ретушуванням, створювався бічний край, який вставлявся в оправу (рис. 5, 5). З цією ж метою застосовувалось тронкування виробів (5 екз.) (рис. 5, 6). Плоским фасетажем загострювався робочий край знаряддя (рис. 5, 7, 8, 11). У колекції присутні 2 екз. вкладенів із зубчастою ретушшю (рис. 5, 13).

Серед знарядь для обробки кременю наявний один відбійник, виготовлений на нуклеоподібному уламку. З кременю також виготовлені чотири сокири.

Технологічна направленість

Виробництво пластинчастих заготовок було орієнтоване на отримання середньошироких та широких пластин. Їхня кількість на поселенні приблизно однакова. Розміри цілих, регулярних пластин коливаються в межах 9,0—13,0 м. Для визначення «ідеальної» заготовки складено таблицю ширини знарядь (табл. 2).

Ретушовані пластини за шириною варіюють у межах від 1,1 см до 3,4 см, найвище значення становить 1,9—2,0 см (по п'ять і шість одиниць відповідно). Причому, чим більша їхня ширина, тим більший показник знарядь. Зміну найвищого значення помітно у скребоків, де їхні розміри коливаються в межах від 1,9 см до 3,0 см, з піковим показником у 2,1—2,6 см. Проколки, як і пластини, знаходяться в таблиці в межах від 1,7 см до 2,7 см. Розміри вкладенів коливаються в діапазоні від 1,5 см до 1,9 см. Вироби, що сягають 3,0 см — одиничні.

Таким чином, відповідно до таблиці, заготовки з розмірами 1,9—2,0 см визначаємо «ідеальними» для виробництва платівок поселення Озаринці. Найвищі позначки в межах 1,5—1,7 см — це переважно показник використання вкладенів, а значення 2,4—2,5 см — це скребки та ретушовані пластини. Використання пластинчастих заготовок тяжіє до широких пластин. Загалом, індустрія з поселення Озаринці може бути охарактеризована як макролітична.

Шліфовані знаряддя

Серед групи виділяються три сланцеві заготовки, форма яких утворена обробкою масивними сколами. У колекції наявні 59 екз. сланцевих відщепів — сколів формування знарядь. За розмірами робочого леза виділяється група долотоподібних виробів — до 3,0 см (рис. 6, 5, 7), і теслоподібних знарядь — від 3,0 см і більше (рис. 6, 4, 6). Деякі сокири мають доволі значні розміри (рис. 6, 3), сягаючи до 15 см у довжину. Знаряддя виготовлялися із сланцевих порід, рідше — з кременю (4 екз.). Обухова площина цілих виробів має прямокутноподібну форму, а у двох випадках — квадратовидні обриси.

Викликає зацікавлення група сокир зі слідами свердлення (6 екз.). У більшості присутні наскрізні отвори (рис. 6, 1). В одному випадку присутній чітко виділений циліндричний обух (рис. 6, 2). Діаметри отворів усіх виробів з однієї сторони вужчі, аніж з іншої. Зважаючи на проблему багатшаровості поселен-

ня, культурно-хронологічна інтерпретація цих знарядь залишається невирішеною.

Заслуговує на увагу виріб, виготовлений зі сланцю зеленого кольору. Це невелика, добре відшліфована сокирка, розміри обушкової площини якої становлять 0,25 см і 0,80 см, ширина леза — 1,7 см, товщина — 0,45 см. Морфологічно виріб повністю повторює форму великих сокир. Його форма наштотує на думку, що цей виріб має вотивний характер і пов'язаний із релігійними уявленнями трипільського суспільства.

Проте, вищерблення з боку робочого леза може свідчити про його використання як клину в деревообробній діяльності. Схожі вироби відомі і в інших ранньоземлеробських культурах (Черновол та ін. 2009, рис. 11). Однак, без трасологічного аналізу неможливо з'ясувати їхнє функціональне призначення. Обидві версії потребують додаткових досліджень. Автори схильні вважати цей виріб вотивним.

Висновки

Кам'яний комплекс із поселення Озаринці є показовим та репрезентативним. Техноло-

гія розщеплення мала на меті отримання середньошироких та широких пластин. Причому останні, макропластини, є домінуючими заготовками для виготовлення знарядь праці. Якщо порівнювати індустрію з іншими, то подібну ситуацію простежуємо на поселенні Поливанив Яр III. А відтак, це індустрії, що були спрямовані на отримання макропластин, подекуди з використанням техніки посиленого відтискування. Виробництво трикутних вістер стає звичним ще на початку етапу В/І. У більш ранніх пам'ятках Трипільля А (Прекукутень) простежується застосування мікролітичної технології з використанням мікролітів для виготовлення зброї та основних категорій знарядь (Збенович 1989, с. 59—60). Щоправда, трикутне вістря з поселення Лука-Врублівецька представлене лише одиничним екземпляром. Питання часу переорієнтації виробництва на макролітичні вироби і самостійності розвитку цього явища залишається відкритим. Для його вирішення необхідні подальші дослідження кам'яних матеріалів початку В/І та залучення комплексів більш ранніх етапів розвитку трипільської культури з Пруто-Дністровського межиріччя.

Бибиков С.Н. Из истории каменных серпов на Юго-Востоке Европы // СА. — 1962. — №3. — С. 3—25.

Збенович В.Г. Ранний этап трипольской культуры на территории Украины. — К., 1989.

Колесников О.Г. Нові поселення середнього Трипільля в Подністров'ї // Археологія. — 1985. — 49. — С. 49—53.

Коробкова Г.Ф. Хозяйственные комплексы ранних земледельческо-скотоводческих обществ юга СССР. — Л., 1987.

Кричевський С.Ю. Древнее население Западной Украины в эпоху неолита и ранней бронзы // КСИИМК. — 1940. — III. — С. 3—13.

Пассек Т.С. Трипольские поселения на Днестре // КСИИМК. — 1950. — XXXII. — С. 40—56.

Пассек Т.С. Раннеземледельческие (трипольские) племена Поднестровья. — 1961 (МИА — 84).

Петрунь В.Ф. Використання мінеральної сировини населенням трипільської культури // ЕТК. — 2004. — Т. 1. — С. 199—218.

Попова Т.А. Хронология Поливанового Яра и ее значение для периодизации трипольской культуры // КСИИМК. — № 157. — 1979. — С. 69—72.

Рудинський М.Я. Поповгородський вияв культури мальованої кераміки // Антропологія. — 1930. — Т. 3. — С. 235—256.

Рудинський М.Я. Деякі підсумки та ближчі завдання палеоетнологічних вивчень у межах УРСР. Палеоліт. Епіпалеоліт. Ранній неоліт // Антропологія. — 1931. — Т. 4. — С. 145—184.

Сеньковський Ю.Н. Литогенез кремнистых толщ Юго-Запада СССР. — К., 1977.

Черновол Д.К., Пичкур Е.В., Шидловський П.С., Дяченко А.В. Новый археологический комплекс культуры линейно-ленточной керамики в Верхнем Поднестровье // С.Н. Бибиков и первобытная археология. — Спб., 2009. — С. 247—253.

Надійшла 05.04.2015

И.С. Радомский, Е.А. Якубенко

КАМЕННЫЙ ИНВЕНТАРЬ ПОСЕЛЕНИЯ ОЗАРИНЦЫ

Статья посвящена публикации материалов трипольского поселения начала этапа В/І Озаринцы (уроч. Попов Город), Могилев-Подольского р-на Винницкой обл. Проводится анализ технологии расщепления и определяется технологическое направление в раскалывании камня. Производственный инвентарь характеризуется высоким индексом пластинчатости с применением в технике скалывания как удара, так и отжима (ручного и усиленного). Производство отщеповых заготовок осуществлялось, в первую очередь, для изготовления наконечников метательного оружия. Шлифованные орудия представлены яркими сериями, использовались в деревообработке. В коллекции представлены как заготовки к шлифованным орудиям, так и готовые изделия. Также присутствуют топоры с элементами сверления.

Сравнивая материалы с синхронными памятниками, прослеживается однообразие в технике первичного и вторичного расщепления. В то же время остается открытым вопрос заимствования или же постепенного развития в производстве широких пластин с использованием усиленного отжима. Также ставится вопрос о времени начала производства треугольных наконечников стрел в среде трипольского общества.

I.S. Radomskiy, O.O. Yakubenko

STONE IMPLEMENTS FROM OZARYNTSI SETTLEMENT

The paper is devoted to the publication of materials from Ozaryntsi, a Trypillian settlement of the beginning of phase B/І in Popiv Horod gully, Mohyliv-Podilskiy Region of Vinnytsia Oblast. The analysis of knapping technology is made and the technological direction in splitting of stone is determined. Tools production is characterized by a high index of blades with usage of chipping technique of both blow, and pressure (normal pressure and enhanced pressure). Production of flake blanks was intended first of all for making thrown weapons points. Polished tools are represented by series of tools used in timber processing. The collection includes both blanks for polished tools and finished products. Axes with elements of drilling are also present.

Comparing materials with synchronous monuments with settlement Ozarnitsy, the authors trace the uniformity in technique of primary and secondary splitting. At the same time, the problem of borrowing or the gradual development of production of wide blades by using intensified pressure knapping remains unsolved. Also the issue of the beginning of triangular arrowheads production in Trypillian society is raised.

І.А. Готун, С.А. Горбаненко

КОМПЛЕКС ЗЕМЛЕРОБСЬКИХ ЗНАРЯДЬ З ОКОЛИЦЬ БОЯРКИ

Публікацію присвячено знаряддям для обробітку ґрунту і збирання врожаю, виявленим нещодавно на околиці м. Боярка на Київщині. Описано виставлені у Боярському музеї наральник і чересло, що могли експлуатуватись у складі одного землеробського пристрою із попередніх надходжень і охарактеризовано наральник, 5 провушних і тульчастих мотичок, 7 серпів та коса, переданих до установи останнім часом. Наведено територію і хронологію побутування подібних виробів. Крізь призму даних стосовно фіксації таких знарядь у регіоні зроблено висновок щодо ролі й місця комплексу для вивчення історії землеробства наприкінці I – на початку II тис.

К л ю ч о в і с л о в а: Боярський краєзнавчий музей, наральник, мотичка, серп, коса, комплекс землеробських знарядь.

Вже не один рік Північна експедиція Інституту археології НАНУ співпрацює з пошуковими організаціями і Боярським краєзнавчим музеєм. У межах цього співробітництва надаються консультації пошуковим загонам, здійснюється атрибуція виявлених у місцях бойових

© І.А. ГОТУН, С.А. ГОРБАНЕНКО, 2016

дій на території пам'яток археологічних матеріалів, за необхідності обстежуються пункти їх фіксації. Серед цікавих знахідок, наданих для опрацювання останнім часом — комплекс землеробських знарядь, нещодавно знайдений в околицях Боярки спеціальною пошуковою групою «Корчагінець» Українського фонду по-